

Szlak Zabytków Techniki

LEKCJA MUZEALNA

Scenariusz lekcji

LEKCJA MUZEALNA

Temat: Ma Praga Złotą Uliczkę – ma Ruda ulicę Kubiny

Przedmiot nauczania: **język polski, historia, plastyka**

Grupa docelowa: **uczniowie szkoły podstawowej klasy IV-VI**

Miejsce: **Kolonia Robotnicza Ficus**

Adres www: http://zabytkitechniki.pl/pl/obiekty/o/dziedzictwo/419/Kolonia_Robotnicza_Ficus_

Czas zajęć: **1,5 godziny (możliwe fakultatywne wydłużenie zajęć)**

🔹 Czynności konieczne do podjęcia przed wyruszeniem w teren:

- ustalenie terminu wizyty z pastorem kościoła ewangelickiego (w wypadku chęci zwiedzenia kościoła),
- przygotowanie farb i kilku pojemników z wodą,
- zapowiedzenie uczniom, by przygotowali kartki z bloku i ołówki (dłuższa wersja wycieczki połączona z plenerem plastycznym),
- wydrukowanie tekstu piosenki „Karolinka” (załącznik),
- wydrukowanie na żółtej kartce symbolicznych monet (załącznik),
- wydrukowanie wzoru papierowego portfela (powielenie w takiej ilości, ilu przewidzianych jest uczestników wycieczki).

Temat: Ma Praga Żółtą Uliczkę – ma Ruda ulicę Kubiny

◊ METODY PRACY:

- Metody podające: **opis, objaśnienia**
- Metody problemowe: **wykład problemowy**
- Metody aktywizujące: **burza mózgów, dyskusja**
- Metody eksponujące: **tworzenie szkiców, przekład intersemiotyczny (inscenizacja w piosence)**

◊ FORMY DZIAŁANIA:

- Praca w grupie
- Praca indywidualna
- Praca pozalekcyjna
- Lekcja muzealna w terenie

◊ MATERIAŁY DYDAKTYCZNE WYMAGAJĄCE PRZYGOTOWANIA PRZED LEKCJĄ:

- farby,
- pojemniki z wodą,
- kartki z bloku,
- ołówki,
- tekst piosenki „Karolinka”,
- kilka żółtych kartek papieru,
- odbitki ksero (forma portfeliaka),
- ksero ankiety ewaluacyjnej nr 1* 2 dla każdego,
- wydrukowanie certyfikatów nr 1 i 2.

🔸 CELE PROWADZONYCH ZAJĘĆ:

Główne:

- zapoznanie z zabytkowym osiedlem robotniczym Ficusus,
- przedstawienie dowodu na wielokulturowość Górnego Śląska.

Operacyjne:

- uczeń wie, dlaczego Ficusus jest na Szlaku Zabytków Techniki,
- uczeń rozumie pojęcia: wielokulturowość, tolerancja, historyczne źródła materialne, kultura agrarna,
- uczeń potrafi opowiedzieć, dlaczego budowano na Śląsku osiedla patronackie i co je charakteryzowało; uargumentować dlaczego warto przyjechać na spacer ulicą P. Kubiny;
- opowiedzieć legendę o czerwonych oknach; przetłumaczyć przynajmniej kilka słów w gwarze śląskiej; uczeń dostrzega przydatność lekcji i sam określa pogłębienie swej wiedzy i nabycie nowych umiejętności; zaśpiewać jedną z najstarszych i najpopularniejszych śląskich piosenek.

FAZA WSTĘPNA – PRZED WYRUSZENIEM W TEREN

Prowadzona lekcja wymaga wstępu - tak, by wycieczka była przez uczniów wyczekiwana. Rolę takiego przygotowania do lekcji spełnić ma prezentacja Power Point, dlatego poniższe informacje zostały zapisane z podziałem na slajdy.

SLAJD 1 - Logo Szlaku Zabytków Techniki

- Nauczyciel zapowiada uczniom, że zaprasza ich w wyjątkową podróż w czasie i przestrzeni. Jak na każdej prawdziwej wyprawie poruszać się będą wzdłuż określonego szlaku – będzie to Szlak Zabytków Techniki.
- Nauczyciel prosi uczniów, by spróbowali zinterpretować logo SZT (wspólna analiza symboli).

SLAJD 2 – mapa z zaznaczonymi miastami na szlaku

- Nauczyciel prosi uczniów, by wypisali ze szlaku miasta, w których znajdują się zabytki (uczniowie wypisują do zeszytu),
- Nauczyciel kierkuje pracą uczniów i zaprasza ich na wycieczkę do Rudy Śląskiej, zanim jednak wyruszą, proponuje im krótki quiz, by sprawdzić, co wiedzą na temat wielokulturowości.

Do prezentacji szlaku można wykorzystać prezentację dostępną na stronie poświęconej SZT - http://zabytkitechniki.pl/pl/t/SZT_Materialy_do_pobrania

W celu utrwalenia wiadomości i zaangażowania w przyszłą wycieczkę proponujemy QUIZ / ankietę (załącznik A).

Prezentacja / wprowadzenie tematu wycieczki

Temat: Ma Praga Złotą Uliczkę – ma Ruda ulicę Kubiny

Nauczyciel opowiada uczniom, że każde miasto ma jakąś ważną ulicę, kryjącą tajemnice przeszłości i niosącą wiele informacji na temat mijanego czasu – właśnie taką ulicą jest ul. P. Kubiny w Rudzie Śląskiej, gdzie się wybiorą.

Nauczyciel zapowiada uczniom, co mają ze sobą zabrać (farbki, ołówki, dużą kartkę z bloku, dobry nastrój i notatnik).

Nauczyciel zadaje uczniom pytanie, jakie uczucia są w nich przed podjęciem wyprawy (krótka wymiana informacji na temat oczekiwań grupy).

FAZA REALIZACYJNA - WIZYTA W RUDZIE ŚLĄSKIEJ (WIRKU)

🔸 Działanie 1

Nauczyciel wita wszystkich uczestników, stojąc na początku ulicy P. Kubiny. Zapowiada niezwykły spacer, który wszystkich wzbogaci o nową wiedzę i umiejętności. Każdy z uczestników otrzymuje papierowy portfelik (załącznik B) i wie, że aktywność podczas spaceru nagradzana będzie talarami Goduli (załącznik C).

🔸 Działanie 2

Nauczyciel przekazuje informacje wprowadzające, wszystkie poniższe informacje są przekazywane przed rozpoczęciem spaceru.

Krótką informacją o tym, kim był **KAROL GODULA**

KAROL GODULA – śląski przedsiębiorca XVIII/XIX w.; dzięki inteligencji, sprytowi i ciężkiej pracy zyskał dobrą pozycję wśród ludzi, którzy inwestowali w rozwój przemysłu. Bardzo szybko dorobił się ogromnego majątku. Był jednak osobą, która miała trudność w nawiązywaniu kontaktów. Legenda głosi też, że nie był osobą zbyt obdarzoną urodą. Gdy tylko zrobiło się o nim głośno, zaczęto wymyślać plotki na jego temat, a zwłaszcza o tym, jak, w tak krótkim czasie, udało mu się zbić ogromny majątek. Można było usłyszeć, że Karol Godula miał pakt podpisany z diabłem i to ten przez komin w jego majątku, wsypuje mu tony dukatów.

Zadanie dla ucznia: wymień trzy informacje o Karolu Goduli (kto się zgłosi i wymieni, ten otrzymuje do wklejenia talar Goduli).

M.in. dzięki działalności Karola Goduli rozwijał się przemysł na Górnym Śląsku. Rozwijał się tak dynamicznie, że przestało wystarczać tu rąk do pracy i trzeba było zapraszać ludzi z innych części Polski, by przyjeżdżali na Górny Śląsk – głównie do pracy w kopalniach. By ludzie tu jednak przyjeżdżali i osiadali, trzeba było przedstawić im jakąś ciekawą propozycję i właśnie taką funkcję pełniły osiedla patronackie czy osiedla robotnicze. Już w XII wieku teren obecnego miasta został odłączony od Małopolski i przyłączony do Śląska, a bogata historia południowych ziem Polski wskazuje na silne związki zarówno z kulturą czeską, jak i niemiecką, co też jest powodem wielokulturowości.

Zadanie dla ucznia: co to jest wielokulturowość (próba odpowiedzi) - **nagroda talarem.**

Zadanie dla ucznia: co jest powodem wielokulturowości Śląska – **nagroda talarem.**

Powiadomienie uczniów, że właśnie ulica Kubiny jest miejscem, w którym historia i różne kultury odcisnęły swe piętno.

🔸 Działanie 2: Początek spaceru

Pierwszy postój przy Domu Uchodźców – to dom wybudowany na początku lat 20. XX wieku. Był to jeden z bardzo wielu na Górnym Śląsku domów wybudowanych dla powstańców śląskich, którzy emigrowali z niemieckich ziem. Już można było zatem zauważyć, że wiele elementów kultury łączyć nas będzie z kulturą niemiecką, a jest to wynikiem zawiłości historii. Oznacza to, że mówiąc o historii Górnego Śląska, trzeba mieć na uwadze korelację z innymi kulturami.

Ścisłe związki tych zależności pozostały w gwarze, która sama jest świadectwem historii. W gwarze górnośląskiej np. dziadek to zarówno starzik, ale też **opa** (tak, jak w języku niemieckim); babcia to starka, ale tak samo **oma** (jak w języku niemieckim). Słownictwo, wspólne dla gwary, jak i dla języka niemieckiego czy polskiego, pokazuje, jak silną pozycję miała dana społeczność na jakimś terenie, skoro wykształcał się ich specyficzny język. Wspólny język, jak wiadomo, jest jednym z elementów tworzących społeczność.

Zatem kolejna wiadomość warta zapamiętania: w gwarze śląskiej są bardzo silne naleciałości języka niemieckiego, gdyż ta kultura mieszała się tu z naszą.

Konkurs dla ucznia:

Spróbuj wyjaśnić znaczenie słów:

Fater – (ojciec),

Szwestera – (siostra),

Familijo – (rodzina),

Familok – (dom wielorodzinny na Śląsku).

Nauczyciel nagradza uczniów za każdy rozszyfrowany wyraz – **jednym talarem**.

🔸 Działanie 3: Spacer postępuje, nauczyciel zwraca uwagę na fenomen kolonii robotniczych

Skoro już mowa o familoku, warto podkreślić, że były to wysokie domy, w których mieszkało kilka, a nawet kilkanaście rodzin. Takie budynki można zobaczyć np. w Katowicach – Nikiszowcu, jednak Ficus to zabytkowe założenie, gdzie zachował się system budowania osiedla patronackiego na początku sprowadzania pracowników na Górny Śląsk. Jako że sprowadzano ich z obszarów, które były głównie rolnicze – chciano pozostawić choć namiastkę ich kultury czy tożsamości. Należy też pamiętać, że pierwsze bryły węglowe wykopywane były na Górnym Śląsku przez pastuchów – co świadczy, że pierwotną kulturą tego regionu była **kultura agrarna**, czyli taka, która wiąże się z przywiązaniem do ziemi i czerpaniem z niej korzyści.

Działanie 4: Legenda o czerwonych ramach okien

Wędrując ulicą Kubiny, można zaobserwować, jak w architekturę miejsca wpisanych zostało 16 domów. Wszystkie budynki wykonane są z piaskowca, a ramy wokół okien i drzwi wykonane są z czerwonej cegły.

Nauczyciel pyta, czy uczniowie wiedzą, dlaczego okna w niektórych miejscach na Górnym Śląsku są zawsze czerwone. Dodaje też, że z tego jesteśmy znani w Polsce. Opowiada im legendę o czerwonych oknach (załącznik D).

Spacerując wzdłuż ulicy, nauczyciel zwraca uwagę na kolejną ważną cechę osiedla patronackiego. W pobliżu zabudowań mieszkalnych blisko było do szpitala, kościoła, szkoły, żłobka i sklepów. Można zatem powiedzieć, że osiedla patronackie były prekursorami obecnie tak modnych prywatnych, zamkniętych osiedli.

Nauczyciel zwraca też uwagę na to, że budowanie z piaskowca (z tego budulca były domy, ale też praktyczne w hodowli chlewiki) wskazuje na bogactwo terenu. Można zatem wywnioskować, że górnicy, którzy osiedlali się na tym terenie, byli ludźmi zamożnymi. Wykorzystanie piaskowca spowodowane było też tym, że w pobliżu znajdowały się kamieniołomy, a zatem wspomnianego budulca było wiele i nie trzeba było oszczędzać.

Osiedle, o którym mowa, powstało dla górników pracujących w ówczesnej kopalni Gottessegen (niemiecka nazwa kopalni znowu wskazuje silny wpływ kultury niemieckiej na tych terenach*).

Wspomniana kopalnia była własnością słynnego rodu Donnersmarców, którzy byli właścicielami największych i najważniejszych obiektów przemysłowych. Im też zawdzięczamy pierwsze linie kolejowe na Górnym Śląsku, kolejkę linową, która transportowała na krótkich obszarach początkowo małe ilości węgla do pobliskich zakładów pracy i fabryk, ale też pierwsze parki, w których w niedziele mieli odpoczywać pracujący ciężko w tygodniu ludzie.

* Wszelkie odwołania do wpływu kultury niemieckiej na terenie Górnego Śląska dotyczą okresu XIX i początek XX wieku, należy to jasno przekazać uczniom i podkreślić

📍 **Działanie 5:** nauczyciel wraz z uczniami zatrzymuje się przy kolejnym domku, nauczyciel kontynuuje opowieść o specyfice kolonii robotniczych

Każdy taki domek zamieszkiwały cztery rodziny. Nad wejściem do domu znajdował się krzyż, gdyż kolejną cechą wyróżniającą mieszkańca Górnego Śląska jest pobożność. Widoczna jest ona zresztą także w schematach pozdrowień górniczych – „Idź z Bogiem” (rodzina żegnająca górnika przed pracą); „Ostoń z Bogiem” (górnik żegnający rodzinę); „Szczęść Boże” (górnicy witający się na kopalni, przed zjazdem na dół).

Spacerując dalej można zauważyć przy jednym z domów wąską uliczkę, która prowadzi do Domu Chóralnego „Słowiczek” – jest to także pamiątka minionych czasów.

Chór „Słowiczek” był formą rozrywki dla tych wszystkich, którzy, jak na górnicze życie przystało, byli wcześniej na emeryturze. Początkowo byli to tylko górnicy i ich żony, jednak z czasem, kiedy środowisko miało coraz bardziej różnorodny zawodowo charakter, byli to ci wszyscy, którzy lubili śpiewać. Zamiłowanie do tradycji i muzyki to także wyznacznik ludzi tu żyjących, o czym świadczy niezwykle bogaty zbiór pieśni okolicznościowych, tradycja orkiestr górniczych czy właśnie chóry.

Dom chóralny „Słowiczek” to miejsce, gdzie (po wcześniejszym umówieniu się można np. zjeść tradycyjny obiad śląski, wysłuchać koncertu chóru czy wypić kawę lub herbatę).

Utworzenie „domu chóralnego” także jest dowodem na silną identyfikację z tym miejscem, bowiem określenie „dom” zdradza nasz emocjonalny stosunek do jakiegoś miejsca.

🔸 Działanie 6

Będąc w miejscu, gdzie spotykały się grupy ludzi przez kilkadziesiąt lat, by śpiewać, nie można nie podtrzymać tej tradycji.

Zadanie dla ucznia: nauczyciel rozdaje każdemu uczestnikowi tekst piosenki „Karolinka” i wspólne śpiewają (załącznik E).

Po zaśpiewaniu nauczyciel wybiera z grupy chłopca i dziewczynę, którzy mają odegrać scenkę przedstawioną w piosence (można zaśpiewać drugi raz, a oni na tym tle odgrywają swe role – inwencja nauczyciela i znajomość klasy).

🔸 Działanie 7

Po wyjściu z domu chóralnego „Słowiczek” nauczyciel wskazuje grupie widoczną wieżę kościoła i podaje informację, że to kolejny dowód wielokulturowości, bowiem kościół, który zamyka ulicę, to kościół ewangelicko-augsburski pod wezwaniem Odkupiciela. Kościół ten w dzielnicy Wirek był wybudowany wcześniej niż cieszący się popularnością piękny kościół pw. św. Wawrzyńca i Antoniego. W pobliżu znajdowała się też synagoga, co świadczy o tym, że społeczność tu zamieszkująca była różnych wyznań i była bardzo tolerancyjna. Kościół ewangelicko-augsburski to także informacja o wpływach czeskich na naszym terenie.

(Jeżeli będzie dobra pogoda, można wydłużyć wycieczkę, robiąc np. plener malarski na terenie zielonym wokół kościoła).

Po powrocie na ulicę Kubiny, nauczyciel zlicza z uczniami zdobyte przez nich talary i wręcza certyfikaty uczestnictwa w tej niezwykłej wycieczce.

Będąc też w kościele prosi pastora o podbicie certyfikatu dla siebie (jeżeli chce).

Na pożegnanie, po tej niezwykłej przygodzie, jak w przypadku wielu wybitnych ludzi, należy pozostawić swój ślad. Nauczyciel wyjmuje pojemniczki z farbą i uczniowie odbijają na asfalcie swe dłonie (mogą też odbić je na tych certyfikatach – do uzgodnienia).

FAZA PODSUMOWUJĄCA

Nauczyciel proponuje uczniom, by to wszystko, co przeżyli, czego się nauczyli, przemyśleli. Nawiązuje do ankiety, która była przeprowadzona na początku zajęć i proponuje, by po spacerze, przyglądając się jej raz jeszcze. Z pewnością wyniki tego drugiego badania będą lepsze, co też należy skomentować, by uczniowie chcieli poznawać miejsca ważne i uczyć się historii swego regionu.

Jeżeli jeszcze zostanie czas (zależy jaką opcję wybierze nauczyciel, można powtórzyć zebrane informacje i odpowiedzieć głośno na pytania w quizie).

